

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

INDUSTRIAL POLICY
AND INNOVATIVE DEVELOPMENT

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.003>

УДК 330.341.1:330.34]:332.1(477)

JEL: E52, H56, O42

Р.С. ЧОРНИЙ, д-р екон. наук, проф., директор
Нововолинський навчально-науковий інститут менеджменту
Західноукраїнського національного університету
бул. Шевченка, 29, 45400, Нововолинськ, Волинська обл., Україна
e-mail: r.s.chornyi@wunu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8614-9495>

В.В. ВЕНГЕР, д-р екон. наук, с. н. с.,
завідувач відділу торговельної та промислової політики
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: vengerv@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1018-0909>

О.М. КУШНІРЕНКО, д-р екон. наук, доц.,
провідний науковий співробітник відділу торговельної та промислової політики
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: kushnksena@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3853-584X>

Н.П. ЧОРНА, д-р екон. наук, проф.,
професор кафедри бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, 46009, Тернопіль, Україна
e-mail: n.chorna@wunu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9719-6043>

ІННОВАЦІЙНО-ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Проаналізовано можливості трансформації регіонів у інноваційно-промислові точки економічного зростання шляхом модернізації наявного промислового базису і створення нових високотехнологічних виробництв. Проведено комплексну

Ц и т у в а н н я: Чорний, Р., Венгер, В., Кушніренко, О., Чорна, Н. (2025). Інноваційно-промисловий розвиток регіонів України: перспективи та обмеження. *Економіка України*. 68. 02 (759). 03-27. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

оцінку позиціонування регіонів України на основі релевантних показників, що дало змогу виявити тенденції регіонального інноваційно-промислового розвитку. Обґрунтовано інструменти ефективної державної підтримки для інноваційно-промислового розвитку, зокрема індустриальних парків, у інтересах зростання національної економіки і зміцнення обороноздатності України.

Ключові слова: інноваційні трансформації; регіони; промисловість; релокація; індустриальні парки; національна економіка.

Воєнні загрози й високий рівень невизначеності вимагають від центральних і місцевих органів виконавчої влади оперативного розв'язання гострих проблем, зокрема забезпечення нормальних умов роботи української промисловості як основи економічного розвитку і обороноздатності країни. Військові дії завдають непоправних втрат цілим галузям: понад 50 % українських підприємств не працюють, а інші — змушені працювати значно нижче наявних виробничих потужностей. Через знищення інфраструктури (генеруючих потужностей, доріг, залізничного перевезення тощо) руйнуються ланцюги створення доданої вартості, ускладнюється перетин кордонів. Унаслідок вимушеного переселення фахівців до безпечніших регіонів спостерігається гострий дефіцит кадрів. Поряд з воєнними викликами, у промисловості України невирішеними залишаються системні проблеми: високий рівень зношеності основного капіталу; недостатність фінансових ресурсів для його оновлення; залежність від імпорту напівфабрикатів і комплектуючих тощо. Крім того, історично склалося так, що український промисловий комплекс сконцентровано в трьох-п'яти регіонах країни, забезпечених достатніми мінерально-сировинними ресурсами. Це завело Україну в складну технологічну пастку з концентрацією на сировинних щаблях глобальних ланцюгів доданої вартості нижнього рівня, для якого характерними є інноваційна відсталість, недостатня забезпеченість внутрішнього ринку товарами власного виробництва, сировинна орієнтація експорту, висока енергомісткість виробництва, дефіцит висококваліфікованих кадрів.

Усе це відбувається на тлі вкрай динамічної ситуації у світовому індустриальному секторі, де в організацію виробництва на основі цифрових технологій стрімкими темпами впроваджуються технологічні інновації. Ключовою світовою тенденцією є загострення боротьби за глобальне технологічне лідерство: 90 % усіх виданих у світі патентів і приблизно 70 % експорту сучасних цифрових виробничих технологій припадають лише на 10 країн світу. Країни технологічної периферії не мають можливості долучитися до інноваційних здобутків технологічних лідерів, адже на ринку високих технологій панують розвинуті держави. При цьому обмін високими технологіями корпорації здійснюють переважно між собою, що дозволяє технологічним гігантам зберігати лідерство.

Багато промислово розвинутих країн, які перейшли на вищий технологічний рівень, забезпечили свій економічний добробут завдяки перетворенню регіонів на **інноваційно-промислові точки зростання**. Їх досвід показує,

що всі вони інвестують значні кошти в зміцнення промислового потенціалу регіонів, об'єднуючи людей, ресурси, політику і організації для перетворення нових ідей з використанням передових технологій у комерційні продукти і послуги. Ця тенденція дозволяє скористатися перевагами ефектів агломерації, концентрації ресурсів у одному місці, наявності інфраструктури і сприятливих умов для інноваційного розвитку. Зокрема, ідеться про розвиток індустріальних парків — спеціально виділених територій для промислових компаній, які зручно поєднують різні ланки одного виробництва або працюють, об'єднуючись у великі екосистеми, мають спільні цілі та інтереси, заощаджують на логістиці, сприяють розвитку МСП, модернізації промислових підприємств і створюють нові робочі місця. Індустріальні парки є важливими для місцевих громад, оскільки збільшують кількість податкових надходжень до місцевих бюджетів і розвивають міську інфраструктуру. Вони довели свою ефективність у економічно розвинутих країнах, що свідчить про їх можливі перспективи при формуванні ефективної політики регіонального інноваційно-промислового розвитку в Україні, яка опинилась у надскладних умовах захисту своєї національної ідентичності й територіальної цілісності, втративши велику кількість людського потенціалу і вагомую частину промислових потужностей.

Активізація інноваційних точок зростання в регіонах через індустріальні парки пов'язана з формуванням гнучкої системи стратегічного планування в Україні на європейських засадах. Цього можна досягти шляхом оновлення регіональних стратегій розвитку в умовах воєнного стану і високого рівня невизначеності з урахуванням європейських підходів, які є новими для регіонів і територіальних громад і створюють для них виклики й певні труднощі. Водночас оновлення нормативно-правової бази стратегічного планування в Україні, зокрема ухвалення відповідної Постанови Кабінету Міністрів України¹, порушує комплекс питань (інноваційно орієнтований принцип; смарт-спеціалізація, екологічно збалансований регіональний розвиток; оцінка гендерного впливу; оцінка потреб заінтересованих сторін і вигодонабувачів; адаптація до цифрового переходу і широке залучення громадськості до процесів стратегування), які необхідно інтегрувати в українську практику. Крім того, відповідно до іншої Постанови Кабінету Міністрів України², при формуванні цілей і завдань розвитку регіону необхідно враховувати основні положення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки³, зокрема її систему стратегічних і оператив-

¹ Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів. Постанова Кабінету Міністрів України № 816 від 04.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text>

² Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 940 від 13.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text>

³ Державна стратегія регіонального розвитку на 2021—2027 роки та план заходів з її реалізації, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серп-

них цілей. Це дасть змогу сформувати стратегічне бачення розвитку регіону з урахуванням нових викликів і пріоритетів.

У сучасному дискурсі й спеціальній економічній літературі широко обговорюються і багатоаспектно досліджуються можливості забезпечення інноваційно-промислового розвитку регіонів для підвищення економічної стійкості й зростання рівня конкурентоспроможності національних економік на світовому рівні. Серед них слід виокремити результати досліджень таких українських науковців, як В. Геєць, А. Гриценко, О. Амоша, А. Даниленко, В. Ляшенко, Ю. Кіндзерський, О. Саліхова, В. Хаустова, М. Кизим, С. Іщук, Л. Созанський, І. Сторонянська, І. Залуцький, Л. Яремко та інші. Так, В. Геєць (2023) зазначає, що завдання подолання периферійності й напівпериферійності економіки України мають бути реалізовані в процесі її повоєнного відновлення і реконструкції на засадах політики, орієнтованої на розвиток промислового виробництва. На цьому наголошують і зарубіжні вчені. Зокрема, Е. Райнерт (2015) наголошує, що жодна країна не може бути багатою лише за рахунок сільського господарства, а розвиток промисловості є запорукою економічного зростання.

Грунтовне дослідження щодо створення сприятливих умов для модернізації традиційних і формування нових галузей економіки промислових регіонів України в умовах розширення й розвитку різноманітних форм і методів децентралізації державного управління здійснили науковці Інституту економіки промисловості НАН України О.І. Амоша, Ю.М. Харазішвілі, В.І. Ляшенко та ін. (Амоша та ін., 2018). Дослідники з Інституту регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України І. Сторонянська та І. Залуцький (2024) визначили проблемні зони в нормативно-правовому механізмі державної регіональної політики в контексті сучасних викликів просторового розвитку, використання територіально орієнтованого і безпекового підходів.

Стратегічні підходи щодо інноваційно-промислового розвитку регіонів висвітлено в монографічному збірнику за редакцією В. Гейця і А. Гриценка (2016), де визначено базові підходи до вирішення проблем реконструктивного розвитку як докорінної перебудови несучих конструкцій соціально-економічної системи з відновленням власної ідентичності та господарської суб'єктності України на засадах соціальної справедливості. Він включає в себе розв'язання базових проблем відтворення життєдіяльності людей (харчування, житло, охорона здоров'я); розвиток інфраструктури (дороги, транспорт, зв'язок) і створення умов для інноваційного розвитку (освіта, наука, інновації).

Проблеми, характерні для регіональної промисловості України, зумовлені системними чинниками, які Ю. Залознова (2017) у своїй монографії розглядає як суттєвий аргумент на користь неоіндустріалізації новітньої

ня 2020 р. № 695. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi>

моделі економічного розвитку в умовах розгортання нових викликів національного і глобального масштабів.

Виходячи з накопиченого досвіду розвитку ринкового господарства в Україні, А. Даниленко і В. Венгер (2024) запропонували модель проектного підходу для ефективної реалізації інноваційних проєктів за активного державного стимулювання і створення рамкових умов, що дозволить задовольнити потреби зовнішніх інвесторів. Подібних підходів дотримуються В. Власюк, А. Максюта і С. Поважнюк (2020), які зосереджують увагу на важливості концентрації зусиль на побудові сучасної високотехнологічної обробної промисловості, що забезпечить структурну трансформацію всієї економіки України.

На думку Ю. Кіндзерського (2023), пріоритети воєнного періоду і повоєнного відновлення України мають формуватися з огляду на необхідність виправлення недоліків неоліберальної економічної політики, яка проводилася раніше і призвела до значного відставання нашої країни від розвинутих країн, слабкості й нестабільності національної економіки в умовах військової агресії РФ. Серед таких пріоритетів має бути відновлення і розвиток власної промисловості на основі відповідної промислової політики.

О. Крехівський і О. Саліхова (2022) розробили інструменти державної політики з розбудови індустрії переробної промисловості на базі передових технологій та їх перетворення на ядро економічного зростання і національної безпеки. Зокрема, вони зазначають, що стимулювання інноваційних процесів повинно вибудовуватися за модульним принципом, де частинами конструкції є суб'єкти промислової, дослідницької та освітньої систем, які виконують функції по суті автономно, але для досягнення механізму синергії мають стати синхронізованими і комплементарними, орієнтованими на розробку й випуск національного високотехнологічного продукту.

О. Кушніренко (2023) наголошує на тому, що модернізація стратегічних галузей національної економіки в умовах децентралізації характеризується невизначеністю і багато в чому залежатиме від тривалості й масштабів війни. Погоджуємось з нею в тому, що формування стратегічних цілей відбудови і визначення галузевих векторів відновлення регіонів потребуватиме імплементації успішно зарекомендованих світовою практикою інструментів, зокрема кластерного розвитку та індустріальних парків.

Л. Яремко і С. Яремко (2020) провели кластерний аналіз регіонів України за показниками інноваційного розвитку і визначили основні проблеми, що перешкоджають їх інноваційно-промислому розвитку. Зокрема, це низький рівень довіри між учасниками ринку. Якщо раніше аспект довіри перешкоджував налагодженню партнерських відносин і співробітництву, то в умовах, коли йдеться про створення і функціонування інноваційних екосистем, вона набуває важливого значення щодо налагодження успішної комунікації.

У цілому поділяючи наукові підходи українських дослідників з інноваційно-промислового розвитку регіонів, необхідно відзначити недостатність обґрунтованих пропозицій щодо управлінських рішень, спрямованих

на підвищення стійкості промисловості регіонів в умовах війни, отже, підкреслити важливість розробки дієвих інструментів для активізації інноваційних точок зростання.

У зарубіжній практиці для підвищення рівня конкурентоспроможності національних економік дослідниками і експертами розроблено й обґрунтовано інструменти політики промислового розвитку регіонів. Зокрема, провідні міжнародні організації приділяють увагу промисловій трансформації шляхом реалізації регіональної політики. Так, наприклад, у звіті ОЕСР «OECD Regional Development Studies» у контексті викликів, спричинених глобалізацією, декарбонізацією і технологічними змінами, запропоновано управлінські заходи із забезпечення конкурентоспроможності й стійкості промислового розвитку регіонів, у тому числі за допомогою стимулювання регіонального економічного зростання на основі інновацій⁴.

Інструменти реалізації інноваційно-промислового розвитку регіонів активно застосовуються в урядових ініціативах розвинутих країн. У оновленій політиці згуртованості ЄС (New Cohesion Policy 2021—2027⁵), метою якої є зміцнення економічної, соціальної і територіальної єдності в Європейському Союзі, визначено напрями подолання дисбалансу між країнами і регіонами. Сталий розвиток усіх регіонів з досягненням політичних пріоритетів ЄС — зеленого і цифрового переходу — є ключовим для економічного розвитку, соціального добробуту і конкурентоспроможності ЄС у цілому. Це окреслено і в оновленій промисловій політиці ЄС⁶ (European Industrial Strategy), де практичним інструментом реалізації промислової політики для досягнення зеленого і цифрового переходу названо міжрегіональне співробітництво й розвиток кластерів.

Подібна практика існує і в США. Темпи економічного зростання в регіонах США протягом тривалого часу відрізнялися, а ті регіони, які розвиваються найшвидше, називаються «містами-суперзірками», оскільки вони є інкубаторами для більшості інновацій, що сприяють загальному економічному зростанню країни. Керуючись основним принципом, що сталий економічний розвиток має відбуватися на місцевому рівні, Управління економічного розвитку Міністерства торгівлі США (Economic Development Administration — EDA) працює безпосередньо з громадами і регіонами, щоб допомогти їм створити потенціал для економічного розвитку на основі умов і потреб місцевого бізнесу. Грантові інвестиції EDA в планування, технічну допомогу і будівництво інфраструктури спрямовуються на залучення існу-

⁴ OECD Regional Development Studies. OECD, 2018. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-regional-development-studies_fa744789-en

⁵ New Cohesion Policy. EU regional and urban development. *European Commission*, 2021. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en (дата звернення: 12.08.2024).

⁶ EU industrial policy. The Council of the EU and the European Council. 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-industrial-policy/#:~:text=The%20Commission%20updated%20the%20new,the%20EU%20open%20strategic%20autonomy> (дата звернення: 11.08.2024).

ючих регіональних активів для підтримки реалізації стратегій економічного розвитку, які спрощують відкриття і розвиток бізнесу⁷.

Узагальнюючи проведений аналіз публікацій з окресленої теми, можна помітити спільність поглядів щодо важливості регіонального промислового розвитку на інноваційній основі з урахуванням Цілей сталого розвитку. Проте, поряд з великою кількістю наукових досліджень, недостатньо уваги приділено обґрунтуванню можливостей інноваційно-промислового розвитку регіонів України, яка намагається забезпечити стаке зростання економіки і добробут населення в надскладних умовах воєнного стану і глобальних викликів. Це потребує визначення дієвих інструментів, розробки науково обґрунтованих заходів, їх реалізації щодо трансформації регіонів у інноваційно-промислові точки економічного зростання шляхом оновлення наявного промислового базису і створення нових виробничих високотехнологічних потужностей для забезпечення потреб цивільного населення й оборони країни.

Отже, **мета статті** — визначити комплекс показників, що характеризують загальний рівень інноваційно-промислового розвитку регіонів України, виявити перспективи й обмеження, обґрунтувати ефективні інструменти для інноваційних трансформацій регіонів у інноваційно-промислові точки зростання.

ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ СТАНУ ІННОВАЦІЙНО-ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Одним з важливих завдань при оцінюванні стану інноваційно-промислового розвитку регіонів є визначення складу показників, які мають бути вимірними в існуючій системі державної регіональної статистики. В. Ляшенко (2016) виокремлює такі фактори, що сприяють розвитку регіону, реалізація яких є умовою модернізації економіки на інноваційній основі та динамічного розвитку: людський потенціал, ДіР та інновації, наукомістка економіка. На думку О. Носової (Nosova, 2017), оцінити наслідки регіональної промислової політики в Україні можна шляхом аналізу двох груп факторів, що включають загальні й специфічні джерела зростання для регіонів України, зокрема, ті, які характеризують показники успішності реформ (продуктивність, капіталомісткість, технологічні зміни і регіональні відмінності), а також індикатори, що визначають рівень регіонального дисбалансу (валовий регіональний продукт на душу населення, регіональна зайнятість і витрати на ДіР). С. Іщук, Л. Созанський та інші (Ishchuk et al., 2022) визначають рівень індустріалізації економіки та інноваційності промисловості країни в розрізі регіонів на основі частки промисловості кожного з регіонів у основних абсолютних показниках функціонування промислового сектору в еко-

⁷ The U.S. Economic Development Administration. *United States government*, 2024. URL: <https://www.eda.gov/about> (дата звернення: 11.08.2024).

Оцінка рівня інноваційно-промислового розвитку регіонів України у 2021 р.

Області	Частка ВРП, %	Частка ОРП, %	Частка витрат на ДіР, %	Частка підприємств, які одержали прибуток, % до загальної кількості підприємств
Вінницька	3,18	2,53	0,3	76,8
Волинська	1,7	1,21	0,1	74,5
Дніпропетровська	10,7	18,7	10	75,2
Донецька	5,2	10,8	0,2	76,2
Житомирська	2,09	1,7	0,1	73,4
Закарпатська	1,39	0,79	0,6	72,8
Запорізька	4,2	8,39	к/с	75,0
Івано-Франківська	2,2	2,72	0,3	77,8
Київська	5,35	4,4	1,6	76,0
Кіровоградська	1,83	1,3	0,1	81,5
Луганська	0,96	0,69	0,1	77,4
Львівська	5,43	4,1	3,2	71,1
Миколаївська	2,28	2,33	2,1	78,1
Одеська	4,98	2,64	1,6	71,7
Полтавська	4,89	6,73	0,2	75,7
Рівненська	1,63	1,63	0,1	72
Сумська	1,93	1,71	0,8	72,6
Тернопільська	1,49	0,83	0,2	73,5
Харківська	5,87	6,45	9,2	70,9
Херсонська	1,62	1,13	0,3	78,5
Хмельницька	2,2	1,79	к/с	77,3
Черкаська	2,41	2,61	0,6	76,7
Чернівецька	1	0,54	0,6	68,4
Чернігівська	2,08	1,1	0,4	70,2
Київ	23,4	13,2	58,3	68,5

Джерело: складено авторами за: Державна служба статистики України. URL:

номії країни. До показників, що характеризують рівень індустріалізації економіки належать: обсяг реалізованої промислової продукції, ВДВ промисловості. До показників, що характеризують рівень інноваційності промислового сектору належать обсяги впровадженої інноваційної продукції і витрати на інноваційну діяльність промислових підприємств. За результатами розрахунків частки кожного регіону країни за обраний період часу будуються відповідні регіональні структури. Такі структури наочно демонструють сучасний стан і динаміку рівня індустріалізації економіки області та інноваційності її промислового сектору.

Погоджуємося з висновками науковців у тому, що відбір факторів для подальшого дослідження пов'язаний з можливостями їх статистичного ви-

Частка промислового експорту, %	Частка імпорту промислової продукції, %	Частка капітальних інвестицій, %	Частка обсягів викидів від стаціонарних джерел забруднення, %	Рівень продуктивності праці, тис. грн на одну особу
1,92	0,96	1,79	3,54	971,43
1,22	2,49	1,1	0,25	777,39
17,87	8,06	19,53	23,98	1298,92
10,34	2,6	9,17	33,19	1476,10
1,13	0,95	1,79	0,53	650,55
2,48	2,33	1,17	0,12	503,79
6,96	2,81	4,52	6,61	1060,43
1,71	1,37	2	7,69	734,09
3,75	7,68	6,46	2,64	1106,35
1,5	0,4	0,88	0,5	806,46
0,25	0,36	0,56	1,57	554,04
4,31	6,53	4,03	3,36	864,09
5,08	1,64	1,14	0,54	854,49
2,49	3,17	2,54	1,6	902,69
4,69	2,58	6,54	2,34	1063,18
1,03	0,79	1,03	0,42	600,23
1,56	1,18	1,04	0,82	772,28
1	0,73	0,95	0,37	707,61
2,65	3,3	3,73	3,27	754,32
0,61	0,37	0,64	0,76	748,36
1,35	0,86	1,31	0,94	763,48
1,3	1,45	1,23	2,12	966,01
0,3	0,27	0,41	0,08	470,50
1,75	0,66	0,81	1,03	1523,42
22,52	42,61	25,5	1,73	1498,35

<https://www.ukrstat.gov.ua/>

міру для кількісної оцінки такого впливу. Водночас оновлення національного законодавчого поля, а саме набуття чинності відповідної Постанови Кабінету Міністрів України⁸, створило умови для проведення моніторингу і оцінювання державної регіональної політики на основі переліку показників щорічного моніторингу розвитку регіонів. Наведений у державних стратегічних документах перелік показників щорічного моніторингу розвитку регіонів складається з 74 показників, згрупованих за тематичними блоками, а саме: економічна ефективність, інвестиційно-інноваційний розвиток, фінан-

⁸ Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики. Постанова Кабінету Міністрів України № 305 від 15.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#Text>

сова самодостатність, цифровий розвиток, ефективність ринку праці, соціальна згуртованість, розвиток інфраструктури, енергоефективність, стан навколишнього природного середовища, розвиток освіти, здоров'я населення, розвиток культури. Водночас даний перелік не виділяє окремі аспекти інноваційно-промислового розвитку регіонів, які потребують деталізованого аналізу, тому для даної оцінки пропонується визначити його рівень за такими відносними показниками: частка валового регіонального продукту області в загальній структурі ВВП країни; частка обсягу реалізованої продукції (ОРП) області у загальній структурі ОРП країни; частка витрат на ДіР області в загальній структурі витрат на ДіР країни; продуктивність праці за регіонами; частка підприємств області, які одержали прибуток; частка промислового експорту області в загальній структурі експорту країни; частка імпорту промислової продукції області в загальній структурі імпорту країни; частка прямих іноземних інвестицій області в загальній структурі ПІІ; частка капітальних інвестицій (КІ) області в їх загальній структурі; частка обсягів викидів від стаціонарних джерел забруднення області в загальній структурі обсягів викидів (табл.).

Порівнюючи частку ВРП областей у загальній структурі ВВП України у 2021 р., можна виділити промислових лідерів: Київ (23,4 %), Дніпропетровську (10,7 %), Харківську (5,9 %), Львівську (5,4 %), Київську (5,4 %), Одеську і Полтавську (по 5 %) області. Аналіз тенденцій формування ВРП областей України за 2017—2021 рр. показав його зростання в усіх областях (рис. 1).

Щорічні темпи зростання з 2017 по 2021 р., за винятком 2020 р., коли спалахнула пандемія COVID-19, у всіх областях України коливалися від 17,6 до 23,4 %. За часткою обсягу реалізованої продукції області в загальному обсязі реалізованої промислової продукції в Україні, найбільше промислової продукції реалізовано в Києві: у 2022 р. — 43,54 %, що перевищує рівень 2017 р. (39,97%); Дніпропетровській області: у 2022 р. — 10,19 %, що на 1,00 в. п. менше рівня 2017 р. (11,19 %); Львівській області: у 2022 р. — 6,27 %, що на 2,67 в. п. більше рівня 2017 р. (3,6 %) (рис. 2). Найзначніше скорочення обсягів реалізованої продукції у промисловості у 2022 р. порівняно з 2017 р. відбулося в Донецькій — 3,77 в. п., Харківській — 1,25 в. п., Дніпропетровській — 1,00 в. п., Запорізькій — 0,67 в. п., Херсонській та Миколаївській — по 0,63 в. п., Полтавській — 0,48 в. п. і Луганській — 0,49 в. п. областях. Це пов'язано з тим, що ці області найбільше постраждали від наслідків повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

За обсягами витрат на ДіР у 2018—2021 рр. регіонами-лідерами залишалися Київ, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Львівська, Миколаївська, Одеська і Київська області (рис. 3).

Частка підприємств, які одержали прибуток у 2021 р., була найбільшою в Кіровоградській (81,5 %), Миколаївській (71,8 %), Івано-Франківська (77,8 %), Луганській (77,4 %) і Вінницькій (76,8 %) областях. Частка підприємств, які у 2023 р. одержали більший прибуток порівняно з 2018 р., зросла в Чернівецькій (на 11,3 в. п.), Львівській (на 9,8 в. п.), Рівненській (на 7,7 в. п.) областях і

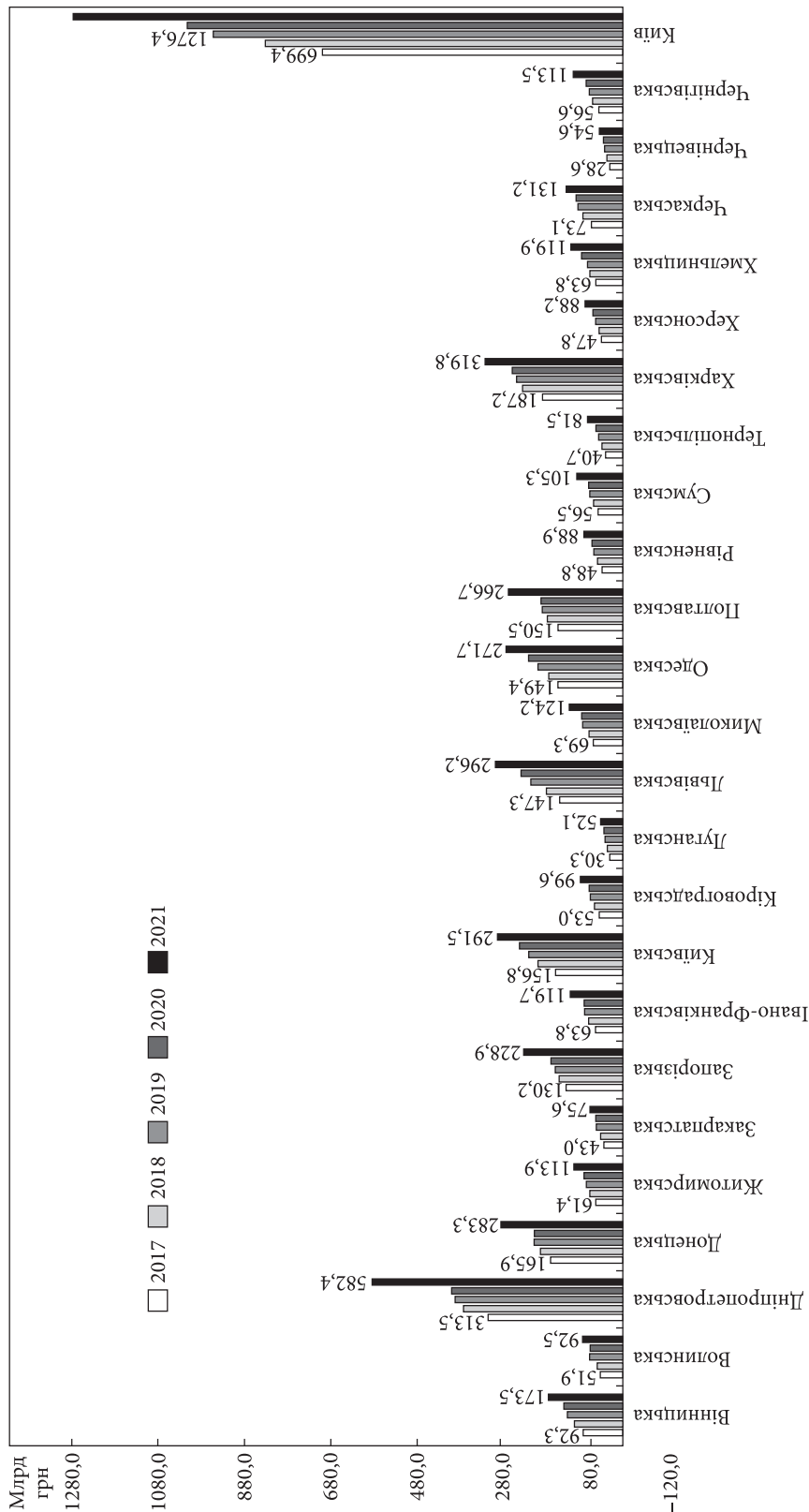

Рис. 1. Динаміка валового регіонального продукту у 2017—2021 рр., у фактичних цінах, млрд грн
Джерело: складено авторами за: Валовий регіональний продукт у 2021 році. Стат. зб. Державна служба статистики України. Київ, 2023.
URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/05/zb_vgr_2021.pdf

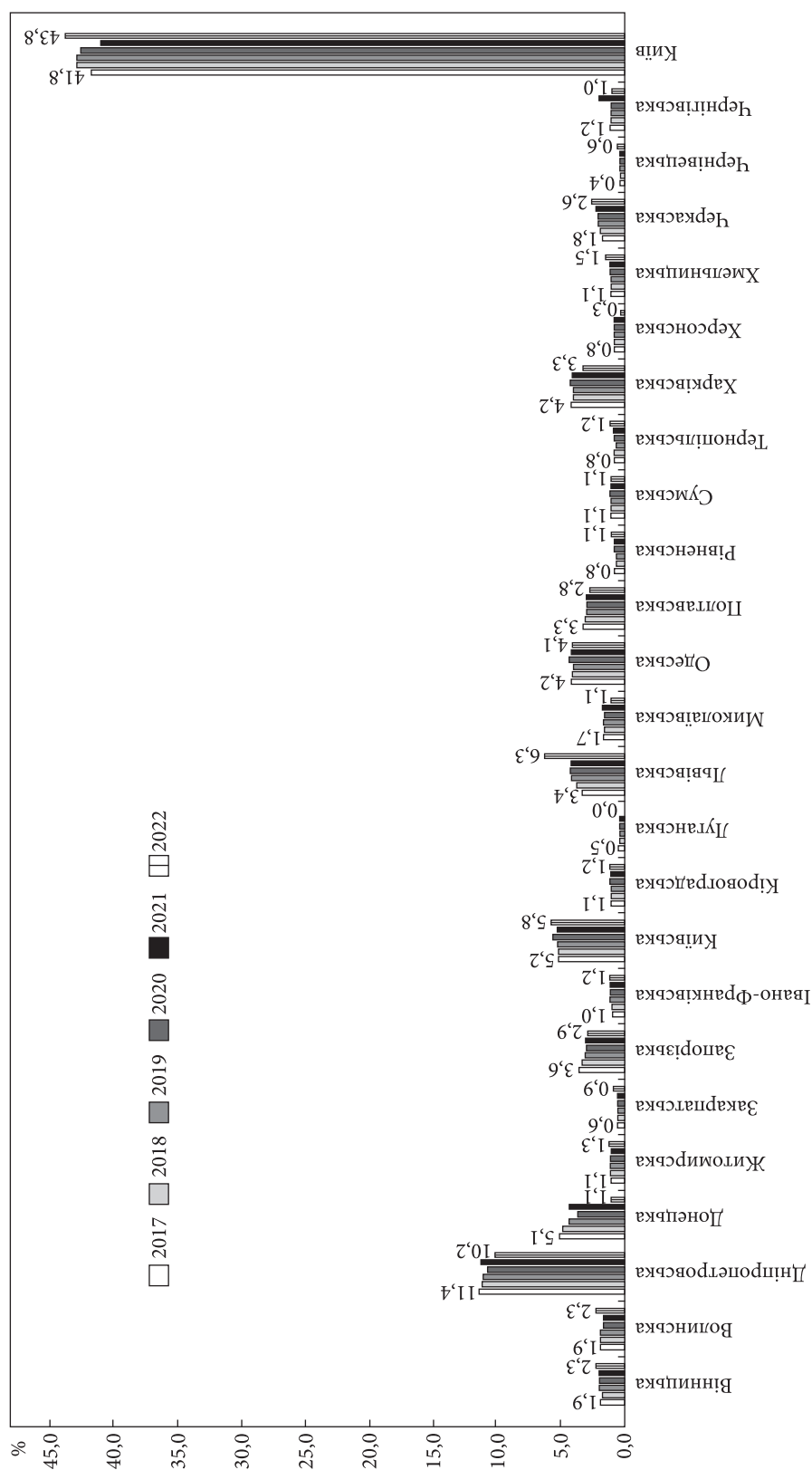

Рис. 2. Частка обсягу реалізованої продукції області в загальному обсязі реалізованої промислової продукції в Україні у 2017—2021 рр., %
Джерело: складено авторами за: *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm

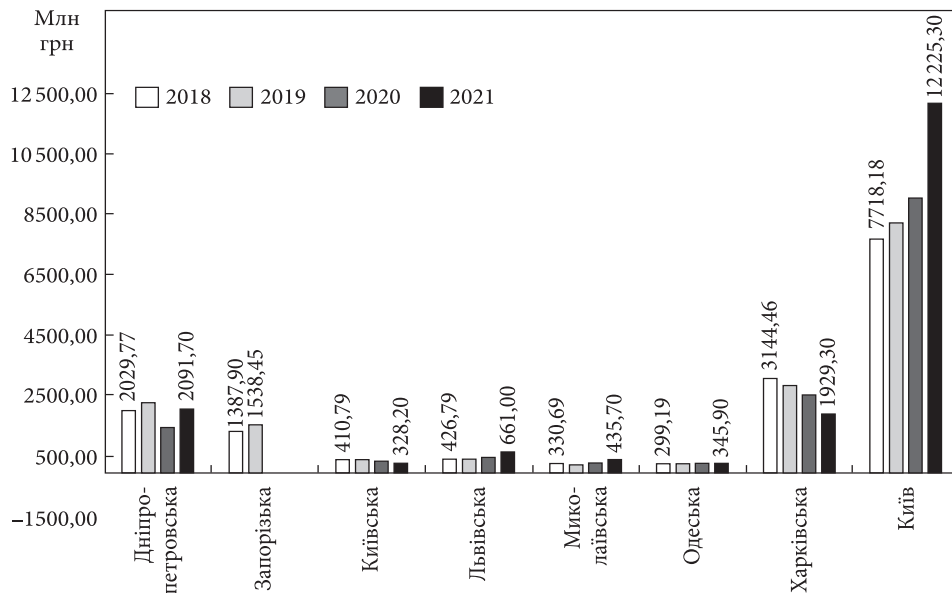

Рис. 3. Витрати на наукові дослідження і розробки за регіонами у 2018—2021 рр., млн грн

Джерело: складено авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України 2020. Стат. зб. Київ, Державна служба статистики України, 2021. 243 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf

Києві (на 9,0 в. п.). Водночас вона скоротилася переважно в тих областях, які знаходяться поруч з лінією бойових дій: Донецькій (на 33,7 в. п.), Миколаївській (на 22,3 в. п.), Запорізькій (на 13,1 в. п.) і Херсонській (на 11,8 в. п.).

За часткою промислового експорту в загальній структурі експорту країни у 2021 р. лідерами були Київ (22,5 %), Дніпропетровська (17,9 %), Донецька (10,3 %), Запорізька (7,0 %) і Миколаївська (5,1 %) області. Максимальне зниження частки промислового експорту в загальній структурі експорту країни у 2023 р. порівняно з 2018 р. відбулося в тих областях, які найбільше страждають від наслідків війни: Донецькій — 9,6 в. п., Дніпропетровській — 3,3 в. п., Запорізькій — 3,1 в. п., Миколаївській — 1,7 в. п., Харківській і Херсонській — по 0,5 в. п. Натомість зростання частки промислового експорту в загальній структурі експорту країни у 2023 р. порівняно з 2018 р. мало місце в Києві (на 4,3 в. п.), Черкаській і Вінницькій (на 1,7 в. п.), Одеській (на 1,5 в. п.), Київській (на 1,2 в. п.) і Кіровоградській (на 1,1 в. п.) областях.

За часткою імпорту промислової продукції у загальній структурі імпорту країни найбільшими імпортерами промислової продукції у 2021 р. були Київ (42,6 %), Дніпропетровська (8,1 %), Київська (7,7 %) і Львівська (6,5 %) області. У 2023 р. найбільше імпортували порівняно з 2018 р. за часткою промислового імпорту області в структурі загального імпорту країни такі області, як Львівська (на 4,4 в. п.), Волинська (на 1,7 в. п.), Одеська (на 1,0 в. п.), а також Київ (на 2,8 в. п.). Скорочення частки промислового імпорту в загальній структурі за цей самий період відбулося в Донецькій (на 3,8 в. п.),

Дніпропетровський (на 2,3 в. п.), Запорізький (на 1,8 в. п.), Харківський та Херсонський (на 0,6 в. п.) областях.

Найбільше капітальних інвестицій у 2021 р. залучено в Києві (25,5 %), Дніпропетровській (19,5 %), Донецькій (9,2 %), Полтавській (6,5 %) і Київській (6,5 %) областях. Протягом 2018—2023 рр. обсяги капітальних інвестицій в Україні скоротилися на 24,9 % — з 526,34 млрд до 395,45 млрд грн. Найзначніше скорочення обсягів капітальних інвестицій у 2023 р. порівняно з 2018 р. відбулося в Луганській (на 96,4 %), Херсонській (на 93,4 %), Донецькій (на 77,4 %), Запорізькій (на 59,9 %), Одеській (на 54,3 %), Миколаївській (на 48,8 %) і Харківській (на 43,5 %) областях. Натомість зростання обсягів капітальних інвестицій за цей період спостерігалось лише у двох областях — Рівненській (на 42,3 %) і Полтавській (на 3,9 %).

За часткою обсягів викидів від стаціонарних джерел забруднення в цілому по Україні у 2023 р. порівняно з 2018 р. відбулося скорочення на 51,2 %, або на 1284,1 тис. т. Найбільшим воно було в Луганській (на 100 %), Донецькій (на 79,5 %), Запорізькій (на 71,2 %), Миколаївській (на 57,3 %) і Херсонській (на 55,6 %) областях. Зростання обсягів викидів від стаціонарних джерел забруднення у 2023 р. порівняно з 2018 р. мало місце лише в Черкаській області (на 6,7%).

Рівень інноваційно-промислового розвитку регіонів тісно пов'язаний з економічним критерієм підвищення продуктивності праці, який характеризує ефективність її витрат у виробничій сфері й визначається відношенням обсягу виробленої за певний час продукції у грошовому вираженні до кількості зайнятого населення. Аналіз показав, що у 2021 р. рівень продуктивності праці в Україні становив 1078,69 тис. грн на одну особу. Серед лідерів з продуктивності праці у 2021 р. були Київ — 1498,35 тис. грн на одну особу, а також Чернігівська — 1523,42 тис. грн на одну особу, Донецька — 1476,10 тис. грн на одну особу, Дніпропетровська — 1298,92 тис. грн на одну особу і Київська — 1106,35 тис. грн на одну особу області.

Протягом 2018—2022 рр. найбільший приріст продуктивності праці продемонстрували Чернівецька (+86,23 %), Львівська (+84,41 %) і Тернопільська (+62,39 %) області. Найменші темпи спостерігалися в Луганській (+3,40 %) і Миколаївській (+4,77 %) областях, а в Донецькій області рівень продуктивності праці знизився на 11,27 % (з 1226,23 тис. грн на одну особу у 2018 р. до 910,63 тис. грн на одну особу у 2022 р.).

Як свідчить аналіз інноваційно-промислового розвитку в регіонах, у 2021 р. лідерами були Київ, Дніпропетровська і Донецька області. До областей з високим значенням окремих показників належали Київська, Запорізька, Полтавська, Львівська і Харківська. Уся решта областей України суттєво відставала від вищезазначених. Виявлені тенденції говорять про нерівномірність розвитку регіонів, що призводить до збільшення розриву між центром та іншими територіями, посилення кризових явищ у областях-аутсайдерах. Зростання таких розривів і диспропорцій є наслідком недостатньої ефективності регіональної соціально-економічної політики країни.

Натомість у 2022 р. ситуація суттєво змінилась. Активні бойові дії унеможливили ведення нормальної господарської діяльності в багатьох промислово розвинутих областях (Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій і Харківській), що спричинило суттєве погіршення основних показників, які визначають інноваційно-промисловий розвиток. Водночас у інших областях ці показники покращилися за рахунок релокації бізнесу, створення і розвитку мереж індустріальних парків і кластерів.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАН ІННОВАЦІЙНО-ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

На початок 2022 р. регіони України відрізнялися один від одного як за науково-технічним і виробничим потенціалом, так і за рівнем соціально-економічного розвитку, і ці відмінності суттєво впливали на їх інноваційно-промисловий розвиток. Після повномасштабного вторгнення РФ існуючі проблеми загострилися, а інноваційно-промисловий розвиток регіонів опинився під загрозою. Усупереч обставинам промислові підприємства в регіонах вимушені справлятися з ризиками і наслідками війни, серед яких найбільш негативними є: втрати від знищення активів; ризики, пов'язані з безпекою персоналу; зруйнована інфраструктура; дефіцит ресурсів; здорожчання сировини внаслідок порушення логістичних каналів; перебої з енергопостачанням; кадровий голод через міграцію кваліфікованих працівників; брак фінансових коштів, що в цілому призводить до скорочення масштабів діяльності, зниження платоспроможності споживачів і втрати ринків збуту.

Водночас завдяки релокації бізнесу, яка відбувається через військові дії на певних територіях, розширюються виробничі можливості в окремих областях України, що пояснюється їх відносною безпекою, експортоорієнтованістю (близькістю до західного кордону) і налагодженою логістикою. Зокрема, за урядовою програмою до західних регіонів України переїхали 840 підприємств із сходу й півдня. Найпривабливішими виявилися Львівська (199 підприємств), Закарпатська (120 підприємств), Чернівецька (78 підприємств) та Івано-Франківська (70 підприємств) області. Найменше підприємств було релоковано до Кіровоградської (17 підприємств), Житомирської (6 підприємств) і Одеської (3 підприємства) областей⁹.

Варто зазначити, що протягом дії урядової програми релокації спостерігається поступове зростання кількості релокованих підприємств. Зокрема, лише до Львівської області станом на 23 жовтня 2023 р. релоковано вже 230 підприємств. Здебільшого вони працюють у галузях машинобудування і металообробки, легкій та харчовій промисловості. Серед них: «Пожмашина» (виробництво пожежної техніки, Чернігівська обл.), «Вертикаль» (при-

⁹ 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони. Топ затребуваних регіонів у бізнесу. *Opendatabot*. 2023. 23 жов. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war> (дата звернення: 13.08.2024).

ладобудування, Харківська обл.), UKROP (патронний завод, Київська обл.), «Вітропарки України» (відновлювальна енергетика, Донецька обл.), «Рубіжанська панчішна мануфактура» (легка промисловість, Луганська обл.), Matroluxe (виробництво матраців, Дніпро), Citius S (виробництво спец-транспорту, Запорізька обл.) та ін.¹⁰

Більшість релокованих підприємств відновили свою роботу в тих областях, які до повномасштабного вторгнення відносилися переважно до аутсайдерів. Успіх програми релокації найкраще проявився там, де місцевим органам виконавчої влади вдалося впровадити проактивну інноваційно-промислову політику¹¹. Завдяки релокації відбулися диверсифікація виробничо-господарської діяльності, зміна організаційної та підприємницької культури через поєднання досвіду, управлінських навичок, швидкості ухвалення рішень, що в цілому позитивно вплинуло на розвиток бізнес-середовища і стимулювання конкуренції. Є також і стримувальні фактори, пов'язані з нерозвинутістю інфраструктурної складової людського капіталу, недостатністю кваліфікованих кадрів для забезпечення потреб виробничої діяльності тощо.

Крім того, покладатися лише на релокацію виробничих підприємств як на єдиний інструмент інноваційно-промислового розвитку регіону теж недоцільно, оскільки їх діяльність не гарантує швидкого економічного зростання. Саме тому закладені в регіональних стратегіях соціально-економічного розвитку областей засади розвитку інноваційної екосистеми і людського капіталу, на наш погляд, потребують дієвих інструментів реалізації, спрямованих на формування стимулюючого середовища для дифузії інновацій і підтримки регіональних виробників — кластерів у рамках обміну досвідом, фінансуванню, лідерством і коучингом, навчання й підтримки підприємництва, покращення соціальних і медичних послуг, створення умов для соціальної адаптації переміщених працівників, збільшення кількості освітніх установ у сфері підготовки відповідних кадрів.

Дієвим інструментом, який, розвиваючи наявні сильні сторони в регіоні, сприяючи працевлаштуванню населення певної громади і збільшенню податкових надходжень до місцевих бюджетів, успішно зарекомендував себе в інноваційно-промисловому розвитку країн-лідерів, є індустріальні парки. Такі об'єкти сприяють фінансовій спроможності регіонів забезпечити розвиток людського капіталу, покращують економічні, соціальні й управлінські процеси, розвивають міську інфраструктуру, поліпшують екологічний стан довкілля.

¹⁰ Собкевич О. Заходи підтримки промисловості України під час повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. 19 груд. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/zakhody-pidtrymky-promyslovosti-ukrayiny-pid-chas-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення: 13.08.2024).

¹¹ Нагаєвщук А. Як людський капітал сприятиме повоєнному відновленню України. *Nakypilo*. 2024. 27 січ. URL: <https://nakypilo.ua/teksty/suspilstvo/yak-liudskyi-kapital-spryiatyme-povoiennomu-vidnovlenniu-ukrainy/> (дата звернення: 13.08.2024).

Практика будівництва і запуску індустріальних парків у світі відома з 1950-х років, хоча фактично першим ще в 1896 р. став Trafford Park поблизу Манчестера¹². Вони забезпечують близько 80 % національного експорту, 70 % промислового виробництва і 50 % зайнятості в промисловості.

Серед європейських країн, що стояли біля витоків розвитку індустріальних парків, назвемо Німеччину, яка ще в 1963 р. створила Euro-Industriepark Munchen. Цікаво, що на той момент основним завданням для бізнесу було залучення інвестицій, сьогодні ж пріоритетом є поєднання пошуку новітніх технологій і екологічної складової. Наразі в Німеччині успішно функціонують близько 200 індустріальних парків, а одним з яскравих прикладів є Frankfurt-Hochst, розташований по обидва боки річки Майн. Там знаходяться виробничі об'єкти і лабораторії гіганта хімічної індустрії Sanofi-Aventis, а також підприємства суміжних галузей. На його території діють понад 90 науково-виробничих компаній з галузей фармакології, біотехнології, хімічної і фармацевтичної промисловості. У квітні 2022 р. міська рада Мюнхена вирішила перепланувати цей район, додавши до нього житлові будинки, а в деяких промислових будівлях відкрити техноклаби.

У Польщі працюють 14 спеціальних економічних зон (СЕЗ) із 78 індустріальними парками. Вони почали створюватись у середині 1990-х років, на фоні безробіття в країні. Зокрема, завдяки ним протягом наступного десятиліття ВВП Польщі зріс на 50 %, а експорт — майже втричі.

Досвід Туреччини підтверджує, що розвиток екопромислових парків є концепцією, що поширюється як модель сталого розвитку. Проте в процесі перетворення промислових зон на екоіндустріальні парки виникають практичні проблеми, пов'язані з недосконалістю організаційних та інституційних структур, відсутністю інтересу компаній, недостатністю джерел фінансування, недотриманням міжнародних стандартів (Dolgen, Necdet, 2020).

В Україні наприкінці 1990-х — початку 2000-х років теж були перші спроби організації індустріальних парків. Проте нормативно-правові засади були закладені лише у 2012 р. з ухваленням відповідного Закону України¹³. Однак протягом тривалого періоду цей інструмент не був реалізований повною мірою, а позитивні зміни відбулися тільки з початком війни, і станом на 16 серпня 2024 р. в Україні зареєстровано вже 90 індустріальних парків майже в усіх областях. Такі ініціативи — частина політики «Зроблено в Україні» та Державної програми стимулювання розвитку індустріальних парків, що вирішує суттєву проблему відсутності необхідної інженерно-транспортної інфраструктури. Програма передбачає до 150 млн грн для забезпечення будівництва необхідної інфраструктури. Кошти надаються на безповоротній основі, покриваючи до 50 % кошторисної вартості робіт, та-

¹² Індустріальні парки стануть рушієм розвитку українських міст. Пояснюємо на прикладах. *Alterra Group*. 2024. 20 лют. URL: <https://alterragroup.com.ua/industrialni-parki-stanut-rushiiem-r.html> (дата звернення: 15.08.2024).

¹³ Про індустріальні парки. Закон України № 5018-VI від 17.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>

ких як облаштування території або будівництво інженерно-транспортної інфраструктури, а для деокупованих територій — держава покриває 80 % вартості¹⁴. Також програма передбачає компенсацію до 50 % вартості приєднання до електромереж. Ініціатори створення парків можуть залучати як приватне, так і державне фінансування¹⁵.

Розвиток індустріальних парків дозволяє вирішити проблему зовнішньої релокації українського бізнесу до інших країн, адже пов'язані з війною виклики, а також складнощі в податковій сфері (труднощі з поверненням ПДВ, блокування податкових накладних, податкові перевірки бізнесу, брак кредитних ресурсів, прояви корупції тощо) змушують український бізнес релокувати виробничі потужності за межі країни. Наприклад, лише протягом першого року широкомасштабного вторгнення українські громадяни зареєстрували в Польщі 10 200 одноосібних підприємств і 3600 компаній з українським капіталом. Частка українців у кількості нових підприємств у Польщі зросла до 8,5 % у вересні 2022 р. (до початку війни — нижче 1 %) ¹⁶. Більшість з них мають намір залишитися на польському ринку незалежно від результату завершення війни. До того ж у країнах ЄС створено спеціальні стимули для відкриття бізнесу. Якщо бізнес зареєстровано в ЄС, то покупець не сплачує ПДВ під час розмитнення, тоді як у випадку роботи з українськими фірмами треба заплатити 23 %. З огляду на великий імпорتنний потенціал і високу зацікавленість споживачів в українських продуктах на європейському ринку, українські компанії реєструють там свої представництва.

За допомогою розвитку індустріальних парків в Україні можна подолати ще одну проблему — полегшити відкриття інноваційних високотехнологічних українських виробництв (Sherp, Hydrosila, Agricom Group, «Фармак», Аїах) за кордоном. Це дасть змогу зменшити втрати бюджету України від недоотриманих податків, нестворених робочих місць, відпливу людського капіталу. Отже, в умовах війни індустріальні парки є зручним промисловим майданчиком для розвитку релокованого бізнесу і створення нових виробничих потужностей, дієвим способом розв'язання проблеми безробіття в громадах. Але насамперед це довгостроковий інструмент повоєнного відродження і розвитку української економіки, який необхідно активізувати.

У цьому контексті важливо налагодити системну роботу із стратегічного планування потреб, оцінювання наявних потужностей і сировини, розрахунку необхідних нових потужностей і сировини, формування набору

¹⁴ Ще три індустріальні парки отримали державне стимулювання. *Урядовий портал*. 2024. 18 вер. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/shche-try-industrialni-parky-otrymaly-derzhavne-stymuliuvannia>

¹⁵ Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики. Постанова Кабінету Міністрів України № 305 від 15.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#Text>

¹⁶ Krasuski K. Ukrainians Rush to Relocate Businesses to Poland After Invasion. *Bloomberg*. 2023. Jan 10. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-10/ukrainians-rush-to-relocate-businesses-to-poland-after-invasion?srnd=premium-europe> (дата звернення: 13.08.2024).

стимулів і гарантій для інвесторів з метою відновлення існуючих і введення нових виробничих потужностей з виробництва продукції з високою доданою вартістю, що також забезпечить створення додаткових робочих місць у інших секторах економіки. Державні стимули розвитку індустріальних парків мають бути закладені у візії майбутнього, зокрема, у стратегічних документах державного і регіонального управління. Серед основних інструментів державної підтримки можуть бути: дешеві кредити; упровадження системи пільг з конкретними термінами дії і контроль за їх використанням; ефективна протидія недобросовісній конкуренції; підтримка розвитку торговельних каналів і логістики; державне стимулювання екологічності індустріальних парків; спрощення доступу до об'єктів інфраструктури (підключення до енергетичних мереж, водопостачання). Ще одним дієвим інструментом може стати Фонд розвитку, який надаватиме фінансову, технічну і консультаційну допомогу учасникам індустріальних парків, активно працюватиме над залученням приватних партнерів та інвесторів, щоб якнайбільше українських проектів дістали можливість реалізуватися й вивести на внутрішній та зовнішній ринок нові технології, товари чи послуги.

Для реалізації цих ініціатив доцільно створити регіональний грантовий офіс на базі об'єднання індустріальних парків. Це надасть широкі можливості для залучення міжнародних грантів і участі в європейських та інших міжнародних заходах, що фасилітуватимуть розвиток індустріальних парків в Україні. У цьому контексті слід звернути увагу на можливості програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу — Ukraine Facility на 2024—2027 рр. обсягом 50 млрд євро, яка націлена на підтримку макрофінансової стабільності України.

Водночас у тих областях, що наближені до активних бойових дій, ключовим пріоритетом є забезпечення безпеки громадян і нормальних умов ведення економічної діяльності. Не всі промислові підприємства можуть скористатися програмою релокації і перевезти свої виробничі активи в безпечніші місця. Це пов'язано з тим, що їх виробничі процеси або пов'язані з родовищами, або їх переміщення є неможливим технологічно, і вони вимушені працювати навіть під ворожими обстрілами. Тому в цих регіонах відновлення повноцінного інноваційно-промислового розвитку уможливиться лише після припинення воєнних дій.

ВИСНОВКИ

Інноваційно-промисловий розвиток регіонів України має значний потенціал завдяки історично сформованому потужному виробничому комплексу, налагодженим міжрегіональним зв'язкам, унікальним природним ресурсам, розвинутій науковій та освітній інфраструктурі у сфері підготовки персоналу для потреб виробництва в регіонах. Проте для реалізації цього потенціалу необхідно вирішити низку питань, у тому числі традиційні й системні, пов'язані з історичним розвитком промисловості України після здобуття незалежності (зношеність основних засобів, техноло-

гічна відсталість підприємств, фінансовий і кадровий дефіцит, нерівномірність розвитку регіонів), подолати обмеження, які суттєво поглибилися через повномасштабне вторгнення РФ. Війна в Україні позначилась і на інноваційно-промисловому розвитку регіонів, що спричинило низку негативних соціально-економічних наслідків, серед яких: зниження конкурентоспроможності українських виробників; критична залежність від імпорту; падіння попиту на продукцію, втрата ринків збуту і, як наслідок, зниження доходів підприємств і регіональних бюджетів; зменшення інвестиційної привабливості; загострення екологічних проблем, що в цілому призводить до посилення нерівності між регіонами і деградації виробничої інфраструктури.

Проведений аналіз показав, що економічний ландшафт країни суттєво змінюється під впливом воєнних чинників, змушуючи бізнеси шукати нові безпечні локації для своєї діяльності. Відповідно до чинних нормативно-правових актів визначено і проаналізовано комплекс показників, що характеризують загальний рівень інноваційно-промислового розвитку регіонів України за такими ознаками, як: загальний рівень промислового розвитку; науково-технологічний та інноваційний розвиток; рівень забезпеченості виробничими активами; трудовий потенціал; показники продуктивності праці та ефективності господарської діяльності; зовнішньоекономічна діяльність промислових підприємств регіону; екологічна сталість. Промислові лідери 2021 р. — Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька і Харківська області — втратили свої позиції. Водночас у інших областях відбулося покращення основних показників інноваційно-промислового розвитку за рахунок релокації бізнесу, створення і розвитку мереж індустріальних парків і кластерів. Ідеться про Львівську, Закарпатську, Чернівецьку та Івано-Франківську області, які до повномасштабного вторгнення належали переважно до областей, що відставали від лідируючих.

На основі узагальнення успішного зарубіжного досвіду запропоновано активізувати розвиток мереж індустріальних парків. Це потребує вдосконалення регулюючих норм законодавства, зокрема, у частині: розширення переліку видів діяльності учасників індустріального парку; закріплення поняття «екоіндустріальний парк»; урегулювання правил розміщення в межах індустріального парку крім промислових інших об'єктів (навчальних центрів, закладів громадського харчування та іншої допоміжної інфраструктури); урегулювання переходу права власності на землю від ініціатора індустріального парку до іншої юридичної особи; удосконалення процедури включення і виключення з Реєстру індустріальних парків України й вибору керуючої компанії; надання керуючим компаніям можливості скористатися державною програмою доступних кредитів «5-7-9». Це створить сприятливі умови для локального бізнесу і зростання кількості нових робочих місць. Крім того, масштабування високотехнологічного виробництва в межах індустріальних парків допоможе подолати технологічну відсталість у регіонах, надаючи підготовлену інфраструктуру і стимулюючи як внутрішні, так і зовнішні інвес-

тиції, а також сприятиме вирішенню проблеми зовнішньої релокації українського бізнесу до інших країн, розвиваючи наявні сильні сторони в регіоні.

Унаслідок військових дій зруйновано багато традиційних індустрій у історично сформованих регіонах України. Це створює додаткові обмеження для інноваційно-промислового розвитку, основними з яких є: *безпекові* (воєнний стан); *кадрові* (внутрішня і зовнішня міграція працездатного населення, дефіцит персоналу); *економічні* (зниження внутрішнього попиту на продукцію, обмежений доступ до інвестицій, нерозвинутий ринок капіталу, нестабільність національної валюти); *соціальні* (погіршення добробуту громадян, низька платоспроможність населення); *інфраструктурні* (зношеність інфраструктури, логістичні проблеми, енергетичний дефіцит); *зовнішні* (зниження експортного потенціалу, низький рівень інвестиційної привабливості), *екологічні* (проблеми з утилізацією відходів та ін.).

Поряд з обмеженнями і надскладними умовами ведення бізнесу, з'явилися і нові можливості для інноваційно-промислового розвитку регіонів України, а саме поява й стрімкий розвиток нових секторів і технологій, особливо в умовах необхідності адаптації до нових реалій, інтеграції до європейських ринків, цифровізації і розвитку зеленої енергетики. Війна в Україні стала каталізатором розвитку нових галузей промисловості, особливо в оборонній та IT-сферах, відновлюваній енергетиці й агропромисловому комплексі. Однак розвиток цих галузей обмежується руйнуванням інфраструктури, відпливом кадрів і зменшенням експортних можливостей. Незважаючи на виклики, інноваційні галузі демонструють високий потенціал для відновлення економіки після війни. Підвищений попит на військове обладнання, озброєння і техніку стимулював українські підприємства до виробництва нових видів продукції, яка відповідає потребам армії. Зокрема, це виробництво дронів і безпілотних літальних апаратів, що стало однією з найбільш динамічно зростаючих галузей; модернізація військової техніки, систем зв'язку і протиповітряної оборони; налагодження виробництва боєприпасів та інших військових компонентів. Енергетична криза в регіонах, викликана руйнуванням інфраструктури і блокадою російськими військами, підштовхнула їх до розвитку децентралізованих відновлюваних джерел енергії шляхом переходу на альтернативні джерела енергії та підвищення енергоефективності будівель і промислових об'єктів. Руйнування транспортної інфраструктури і блокада портів змусили Україну шукати нові логістичні рішення шляхом модернізації залізничної інфраструктури, створення мереж логістичних хабів і складів на західних кордонах України, упровадження інноваційних рішень для управління внутрішніми ланцюгами поставок, включно з автоматизацією і використанням новітніх технологій.

Подальший розвиток окреслених інноваційних галузей визначатиме в короткостроковій перспективі можливості трансформації регіонів у інноваційно-промислові точки економічного зростання, які разом з відновленням традиційних секторів регіональної промисловості сприятимуть підвищенню стійкості й конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Геєць, В. (2023). Формування профілю стратегічно важливих видів промислової діяльності в Україні (погляд на перспективу). *Економіка України*. 66. 09 (742). 3-29. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.09.003>
- Райнерт, Е. (2015). Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. Пер. з англ. П. Терещука. Київ, Темпора. 444 с.
- Амоша, О., Харазішвілі, Ю., Ляшенко, В. та ін. (2018). Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління. Моногр. НАН України; Ін-т економіки пром-сті. Київ. 300 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/mono_2018_amosha_kharazishvili_liashenko_compressed.pdf
- Сторонянська, І., Залуцький, І. (2023). Визначення принципів регіональної політики в контексті сучасних проблем просторового розвитку України. *Економіка України*. 66. 10 (743). 23-43. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.023>
- Геєць, В., Гриценко, А. (Ред.) (2016). Реконструктивний економічний розвиток: основні напрями, ефективність і соціальна справедливість. Моногр. зб. НАН України; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ. 221 с. URL: <https://ief.org.ua/publication/zbirnyk-naukovykh-prac/2016/rekonstruktyvnyy-ekonomichnyy-rozvytok-osnovni-naprjamy-efektyvnist-i->
- Залознава, Ю. (2017). Економічні та соціальні проблеми розвитку промисловості. Моногр. НАН України; Ін-т економіки пром-сті. Київ. 288 с. URL: <http://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2017/Zaloznova2017.pdf>
- Даниленко, А., Венгер, В. (2022). Розвиток реального сектору економіки України у повоєнному відновленні. *Фінанси України*. № 6. С. 7—32. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.007>
- Власюк, В., Максютя, А., Поважнюк, С. (2020). Економічне відродження через індустріальний розвиток України. Харків, Повноколір. 432 с. URL: https://www.expert.kiev.ua/docs/book2020_13.pdf
- Кіндзерський, Ю. (2023). Промислова політика для економічного розвитку: до проблеми її обґрунтування з позицій світового досвіду та в контексті необхідності використання у воєнний період та при повоєнному відновленні в Україні. *Економічний аналіз*. Вип. 33. С. 110—129. <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.110>
- Крехівський, О., Саліхова, О. (2022). Повоєнна модернізація промисловості: внутрішні та зовнішні ресурси. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. № 125 (6). С. 83—104. [https://doi.org/10.31617/3.2022\(125\)06](https://doi.org/10.31617/3.2022(125)06)
- Кушніренко, О. (2023). Модернізація стратегічних галузей національної економіки в умовах децентралізації. *Вісник економічної науки України*. № 2 (45). С. 97—106. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2\(45\).97-106](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).97-106)
- Яремко, Л., Яремко, С. (2020). Інноваційний розвиток регіону та шляхи його забезпечення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 6(146). С. 76—82. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-1>
- Ляшенко, В., Харазішвілі, Ю. (2016). Стратегічні сценарії структурного розвитку промислових регіонів України. *Вісник економічної науки України*. № 2. С. 113—126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2016_2_27
- Nosova, O. (2017). The effects of industrial policy on regional development in Ukraine. *Zarządzanie Publiczne*. Vol. 42. No. 4. <https://doi.org/10.15678/ZP.2017.42.4.07>
- Ishchuk, S., Sozansky, L., Liahovska, O., Koval, L., Ryvak, N. (2022). Regional functioning specifics of the Ukrainian economy industrial sector in conditions of development

- instability. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 6 (47). P. 253—265. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3932>
- Dolgen, D., Necdet, A. (2020). Eco-Industrial Parks: Experiences from Turkey. *Global Journal of Ecology*. 030-032. <https://doi.org/10.17352/gje.000016>

Надійшла 15.08.2024

Прорецензована 10.09.2024

Доопрацьована 06.11.2024

Підписана до друку 15.11.2024

REFERENCES

- Heyets, V. (2023). Formation of the profile of strategically important industrial activity types in Ukraine (an outlook). *Economy of Ukraine*. 66. 09 (742). 3-29. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.09.003> [in Ukrainian].
- Reinert, E. (2015). How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor. Kyiv. 444 p. [in Ukrainian].
- Amosha, O., Kharazishvili, Yu., Lyashenko, V. et al. (2018). Economic modernization of Ukraine's industrial regions in the context of management decentralization. Kyiv. 300 p. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/mono_2018_amosha_kharazishvili_liashenko_compressed.pdf [in Ukrainian].
- Storonyanska, I., Zalutsky, I. (2023). Determination of regional policy principles in the context of current spatial development challenges in Ukraine. *Economy of Ukraine*. 66. 10 (743). 23-43. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.023> [in Ukrainian].
- Heyets, V., Grytsenko, A. (Eds.) (2016). Reconstructive economic development: main directions, efficiency and social justice. Kyiv. 221 p. URL: <https://ief.org.ua/publication/zbirnyk-naukovykh-prac/2016/rekonstruktyvnyy-ekonomichnyy-rozvytok-osnovni-naprjamy-efektyvnist-i-> [in Ukrainian].
- Zaloznova, Yu. (2017). Economic and social problems of industrial development. Kyiv. 288 p. URL: http://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2017/Zaloznova_2017.pdf [in Ukrainian].
- Danylenko, A., Venger, V. (2022). Development of real sector of Ukrainian economy in the framework of the post-war recovery. *Finance of Ukraine*. No. 6. P. 7-32. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.007> [in Ukrainian].
- Vlasyuk, V., Maksyuta, A., Povazhnyuk, S. (2020). Economic revival through industrial development of Ukraine. Kharkiv. 432 p. URL: https://www.expert.kiev.ua/docs/book2020_13.pdf [in Ukrainian].
- Kindzerskyi, Yu. (2023). Industrial policy for economic development: To the problem of its justification from the standpoint of world experience and in the context of the need for use during the war period and post-war recovery in Ukraine. *Economic Analysis*. Vol. 33. P. 110-129. <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.110> [in Ukrainian].
- Krekhivskyi, O., Salikhova, O. (2022). Post-war industrial modernization: internal and external resources. *Foreign trade: economics, finance, law. Economic Sciences*. No. 125 (6). P. 83-104. [https://doi.org/10.31617/3.2022\(125\)06](https://doi.org/10.31617/3.2022(125)06) [in Ukrainian].
- Kushnirenko, O. (2023). Modernization of Strategic Industries of the National Economy in the Conditions of Decentralization. *Herald of the Economic Sciences of Ukraine*. No. 2 (45). P. 97-106. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2\(45\).97-106](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).97-106) [in Ukrainian].
- Yaremko, L., Yaremko, S. (2020). Innovative development of the region and the ways for its implementation. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. Vol. 6(146). P. 76-82. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-12> [in Ukrainian].

- Lyashenko, V., Kharazishvili, Yu. (2016). Strategic scenarios for the structural development of Ukraine's industrial regions. *Herald of the Economic Sciences of Ukraine*. No. 2. P. 113-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2016_2_27 [in Ukrainian].
- Nosova, O. (2017). The effects of industrial policy on regional development in Ukraine. *Zarządzanie Publiczne*. Vol. 42. No. 4. <https://doi.org/10.15678/ZP.2017.42.4.07>
- Ishchuk, S., Sozansky, L., Liahovska, O., Koval, L., Ryvak, N. (2022). Regional functioning specifics of the Ukrainian economy industrial sector in conditions of development instability. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 6 (47). P. 253-265. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3932>
- Dolgen, D., Necdet, A. (2020). Eco-Industrial Parks: Experiences from Turkey. *Global Journal of Ecology*. 030-032. <https://doi.org/10.17352/gje.000016>

Received on August 15, 2024

Reviewed on September 10, 2024

Revised on November 6, 2024

Signed for printing on November 15, 2024

Roman Chorny, Dr. Sci. (Econ.), Prof., Director
Novovolynsk Education and Research Institute of Management
West Ukrainian National University
29, Shevchenko Blvd, Novovolynsk, Volyn region, 45400, Ukraine
Vitalii Venger, Dr. Sci. (Econ.), Senior Research Fellow,
Head of the Department of Trade and Industrial Policy
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panas Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
Oksana Kushnirenko, Dr. Sci. (Econ.), Associate Professor,
Leading Research Fellow of the Department of Trade and Industrial Policy
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panas Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
Nelia Chorna, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Professor of the Department of Business Analytics
and Innovative Engineering
West Ukrainian National University
11, Lvivska St., Ternopil, 46009, Ukraine

INNOVATION-DRIVEN AND INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF UKRAINIAN REGIONS: PROSPECTS AND LIMITATIONS

The war in Ukraine negatively affected the innovation-driven and industrial development of regions and exacerbated the systemic problems of technological backwardness of enterprises. This requires the development and implementation of effective regional policy tools for innovation-driven and industrial development on a sound scientific and analytical base, which is the purpose of the study. A comprehensive assessment of the positioning of Ukrainian regions using appropriate indicators made it possible to identify key limitations of innovation-driven and industrial development of regions, which lead to an increase in the gap between the center and other regions.

Based on the methods from state strategic documents, indicators that affected the state of innovation-driven and industrial development of regions are determined, namely: economic efficiency, investment and innovation-driven development, finan-

cial self-sufficiency, labor market efficiency, foreign economic activity, environmental condition, etc.

It is shown that due to the relocation of industrial enterprises, there was a diversification of production and economic activities, a change in organizational and entrepreneurial culture through a combination of experience, management skills, and fast decision-making, which in general had a positive impact on the development of the business environment and the stimulation of competition in the regions.

The best practices from foreign experience in the development of industrial parks are summarized. The industrial parks are regarded as a practical tool of industrial policy for the formation of a favorable environment for the innovation-driven and industrial development of regions by improving the regulatory norms of the legislation on expanding the list of industrial park participants' activities; establishing the concept of "eco-industrial park"; regulating the rules for placing other facilities, besides industrial ones, within the industrial park; regulating the transfer of land ownership from the initiator of the industrial park to another legal entity; improving the procedure for inclusion and exclusion from the Industrial Park Register of Ukraine, etc.

The tools for effective state support for innovation-driven and industrial development are substantiated. These are aimed at creating a favorable environment for the diffusion of innovations and support for regional producers, which will contribute to solving the problem of external movement of Ukrainian business in the interests of national economic growth and strengthening the defense capability of Ukraine.

Keywords: *innovative transformations; regions; industry; relocation; industrial parks; national economy.*